

АНОТАЦІЯ

Ларін Д.І. Період «відкритої психологічної кризи» як чинник становлення сучасного етапу психологічної науки в Україні. – Кваліфікаційна наукова праця на правах рукопису.

Дисертація подається на здобуття наукового ступеня доктора філософії в галузі психології зі спеціальності 053 «Психологія» – факультету психології Київського національного університету імені Тараса Шевченка, місто Київ, 2021 р.

У дисертації визначено системний та вчинковий методологічні підходи до дослідження ролі «відкритої психологічної кризи» та її значення у становленні сучасного етапу психологічної науки в Україні. Здобувачем застосовано теоретичні та методологічні методи наукового аналізу періоду «відкритої психологічної кризи» у психологічній науці, хронологічні межі якого припадає на початок ХХ ст.

Відсутність сталої практики з питань визнання, значний вплив політичного чинника та розбіжності в доктрині міжнародного права створюють потребу у детальному вивченні даного явища та виробленні єдиних підходів до нього.

Актуальною проблемою дослідження постав результат зміни парадигм у психологічній науці (згідно ідей Т. Куна, К. Поппера, В. Козлова) від гуманітарної до природничо-наукової, що хронологічно відбувалася з «кризою нормальної науки» (початок ХХ століття), пояснювальний принцип якої вже не зміг задовольнити методологію емпіричних та експериментальних досліджень (спостереженні, експерименті та гіпотико-дедуктивному методах).

Західна традиція психологічної науки розвивалася механістично: зокрема, поява ортодоксійного психоаналізу з превалюванням біологічного (З. Фройд, Дж. Браєр, Ш.Ференці), неопсихоаналізу з акцентом на соціальну природу особистості (Е.Фромм, К. Хорні, Е. Еріксон), та структурного психоаналізу, який розширює суб'єктність особистості (Ж. Лакан, М. Фуко, Р. Барт), поведінкової психології без свідомості (Дж. Уотсон, Б. Скіннер) необіхевіоризму (Е. Толмен, Дж. Роттер) та персонологічного напрямку

(Г. Мюррей, С. Мадді) з подальшим розвитком гуманістичної психології (А. Маслоу, К. Роджерс, Ш. Бюлер, Р. Мей, С. Джулард), як протест проти біхевіоризму та психоаналізу.

Становлення ж психологічної традиції в Україні задовго до формування психологічних ідей в Америці тяжіло до духовного контексту психології. Виникнення Київської школи психології, в основу якої лягли положення Г. Челпанова, В. Зеньківського, М. Раєвського стали поштовхом до вирішення кризи в той час, коли світова психологічна наука не розуміла її сутності.

У дослідженні надається характеристика таким питанням, як: поняття історичного смислу в контексті розвитку психологічної науки, сутність та основні напрями щодо природи психічного в контексті психологічних шкіл періоду відкритої кризи в психології; причини; детермінанти періоду «відкритої психологічної кризи» (методом категоріального аналізу М. Ярошевського) виникнення періоду «відкритої психологічної кризи» (за літературно-історичними джерелами) тощо.

Наукова новизна одержаних результатів полягає у розробці наукових основ історико-психологічного дослідження кризових явищ в розвитку вітчизняної психологічної науки через аналіз її основних чинників та результатів, а саме:

Вперше було:

- Здійснено теоретико-методологічний аналіз історичного розвитку психологічних уявлень в межах донаукового періоду;
- Вперше уточнено зміст поняття «період відкритої психологічної кризи» та «історичний смисл», розроблено прогностичну модель розвитку психологічної науки в Україні до 2040 року;
- Досліджено напрями психології в період «відкритої психологічної кризи» в Європі та СРСР у 1910-1930 рр. ХХ ст;
- Розкрито сутність психологічних шкіл у дослідженні природи психіки першої третини ХХ століття, чинників кризи у становленні наукової психології в Україні.

Удосконалено та детальніше вивчено:

- проблеми періоду «відкритої психологічної кризи» за допомогою застосування системного та вчинкового підходів;
- аналізу, наукових положень, переосмислення історичних відомостей про діяльність представників Київської філософсько-психологічної школи (І. Скворцов, В. Карпов, П. Юркевич, М. Троїцький, С. Гогоцький, О. Гіляров, Г. Челпанов, І. Сікорський та В. Зеньківський), Харківської психологічної школи (О. Лурія, О. Леонт'єв, О. Запорожець, М. Лебединський, Л. Божович, П. Зінченко, В. Аснін) Львівсько-Варшавської школи (К. Твардовський, В. Вітвіцький, М. Кройц) у процесі розгляду методологічних та теоретичних аспектів становлення психології першої третини ХХ століття (1910-1930 рр.);

Подальшого дослідження отримали такі тези:

- Застосовано порівняльний аналіз розвитку психології в Європі та СРСР у 10-30 рр. ХХ ст. Досліджено зміст фундаментальних напрямів у розумінні предмету психології з огляду ідеологічного підґрунтя вчених наукових шкіл психодинамічного, біхевіористичного та гуманістичного підходів, як вирішального фактору формування сучасного етапу психологічної науки в Україні.
- Підтверджено гіпотезу дослідження про те, що психологічні напрями в Європі (психоаналіз, біхевіоризм, гуманістична психологія) та СРСР (рефлексологія, педологія, марксистська психологія) постали чинником розвитком сучасної психологічної науки в Україні.

Вищевикладені тези мають не лише теоретичне, але і практичне значення, оскільки можуть бути враховані в ході:

- 1) у розробці курсу з періоду «відкритої психологічної кризи» у межах дисциплін із «Загальної психології» та «Психологія особистості», для здобувачів освітнього рівня «бакалавр», і здобувачів освітнього ступеня «магістр» факультету психології Київського національного університету імені Тараса Шевченка (довідка впровадження результатів дисертаційного дослідження (№ 016/112 від 15.07.2020 р.);
- 2) впровадженні результатів дослідження в науково-дослідний процес

- 3) викладання у вищій школі, роботи над підручниками, навчальними посібниками, методологічними підходами до викладання історії психології;
- 4) подальшої наукової діяльності у царині психологічної науки.

Ключові слова: «відкрита психологічна криза», методологія, підходи, психологічні школи, історико-функціональний метод, категоріально-понятійний аналіз М. Ярошевського, метод історико-критичного аналізу шкіл періоду «відкритої психологічної кризи» в Україні.

ANNOTATION

Larin D. I. The period of "open psychological crisis" is a factor in the development of the current stage of psychological science in Ukraine. - The manuscript. Dissertation for the degree of Doctor of Philosophy in the field of psychology in the specialty 053 "Psychology" - Faculty of Psychology, Taras Shevchenko National University of Kyiv, Kyiv, 2020.

Key words: international law, institute of recognition, acts of recognition, non-recognition, legal personality, international relations, Ukraine, legal consequences, universal codification, efficiency.

The dissertation identifies systematic and effective methodological approaches to the study of the role of "open psychological crisis" and its significance in the formation of the current stage of psychological science in Ukraine. The applicant applied theoretical and methodological methods of scientific analysis of the period of "open psychological crisis" in psychological science, the chronological boundaries of which date back to the beginning of the XX century.

The lack of consistent practice on recognition, the significant influence of political factors and differences in the doctrine of international law create the need for a detailed study of this phenomenon and the development of common approaches to it. The actual problem research results appeared paradigm shift in psychological science (according to the ideas of Kuhn, Karl Popper, Kozlov) from the humanitarian to the natural sciences, which happened chronologically with the "crisis normal science" (early XX century), whose explanatory principle was unable to meet the methodology of empirical and experimental research (observation, experiment and hipotyko-deductive method).

The Western tradition of psychological science developed mechanistically: in particular, the emergence of orthodox psychoanalysis with a predominance of biological (S. Freud, J. Brier, S. Ferenczi), neopsychoanalysis with an emphasis on the social nature of the individual (E. Fromm, K. Horney, E. Erickson), and structural psychoanalysis, which expands the subjectivity of personality (J. Lacan, M. Foucault, R. Bart), behavioral psychology without consciousness (J. Watson, B. Skinner), neobehaviorism (E. Tolman, J. Rotter) and personological direction (G. Murray, S.

Muddy) with the further development of humanistic psychology (A. Maslow, K. Rogers, S. Buhler, R. May, S. Jurard), as a protest against behaviorism and psychoanalysis. Becoming same psychological tradition in Ukraine long before the formation of psychological ideas in America tended to the spiritual context of psychology. The emergence of the Kyiv School of Psychology, based provisions laid Chelpanov G., W. Zenkivskoho M. Rajewski began a push to resolve the crisis at a time when the global psychological science does not understand its essence.

The study describes such issues as: the concept of historical meaning in the context of the development of psychological science, the essence and main directions of the nature of the mental in the context of psychological schools of the period of open crisis in psychology; reasons; determinants of the period of "open psychological crisis" (by the method of categorical analysis of M. Yaroshevsky) the emergence of the period of "open psychological crisis" (according to literary and historical sources), etc. The scientific novelty of the obtained results lies in the development of scientific bases of historical and psychological research of crisis phenomena in the development of domestic psychological science through the analysis of its main factors and results, namely:

For the first time it was:

- Theoretical and methodological analysis of the historical development of psychological ideas within the pre-scientific period;
- For the first time the content of the concept of "period of open psychological crisis" and "historical meaning" is specified, the prognostic model of development of psychological science in Ukraine till 2040 is developed;
- The directions of psychology in the period of "open psychological crisis" in Europe and the USSR in 1910-1930 of the XX century are investigated;
- The essence of psychological schools in the study of the nature of the psyche of the first third of the XX century, the factors of the crisis in the formation of scientific psychology in Ukraine.

Improved and studied in more detail:

- problems of the period of "open psychological crisis" through the use of systemic and actional approaches;

- analysis, scientific provisions, rethinking of historical information about the activities of representatives of the Kiev philosophical and psychological school (I. Skvortsov, V. Karpov, P. Yurkevich, M. Troitsky, S. Gogotsky, O. Gilyarov, G. Chelpanov, I. Sikorsky and V. Zenkivsky), Kharkiv Psychological School (O. Luria, O. Leontiev, O. Zaporozhets, M. Lebedynsky, L. Bozhovych P. Zinchenko, V. Asnin) of the Lviv-Warsaw School (K. Tvardovsky, V. Vitvitsky, M. Kreutz) in the process of considering the methodological and theoretical aspects of the formation of psychology of the first third of the XX century (1910-1930);

Further research received the following theses:

- A comparative analysis of the development of psychology in Europe and the USSR in the 10-30s of the XX century. The content of fundamental directions in understanding the subject of psychology is studied in view of the ideological basis of scientific schools of psychodynamic, behavioral and humanistic approaches, as a decisive factor in the formation of the modern stage of psychological science in Ukraine.

- The hypothesis of the study that psychological trends in Europe (psychoanalysis, behaviorism, humanistic psychology) and the USSR (reflexology, pedagogy, Marxist psychology) have become a factor in the development of modern psychological science in Ukraine has been confirmed.

The above theses have not only theoretical but also practical significance, as they can be taken into account in the course:

1) in the development of a course from the period of "open psychological crisis" within the disciplines of "General Psychology" and "Personality Psychology", for applicants of educational level "Bachelor" and applicants for the degree of "Master" of the Faculty of Psychology of Taras Shevchenko National University of Kyiv (certificate of implementation of the results of the dissertation research (№ 016/112 dated 15.07.2020);

2) implementation of research results in the research process

3) teaching in high school, work on textbooks, manuals, methodological approaches to teaching the history of psychology;

4) further scientific activity in the field of psychological science.

СПИСОК ПУБЛІКАЦІЙ ЗДОБУВАЧА:

Наукові праці, в яких опубліковані основні наукові результати дисертації:

1. Ларін Д. І. Методологія історико-психологічного дослідження періоду «відкритої кризи» в контексті становлення сучасної парадигми / Д. І. Ларін // Наукометричний фаховий журнал Інституту психології НАПН України, Г. С. Костюка. – Том1. – №11. Київ-Полтава. – 2017. – С. 308-316.
2. Larin D. I. Problemological aspect analysis of historical-psychological science development in Ukraine XXI century in the concept of change of paradigm [Електронний ресурс] / D. I. Larin // Теорія і практика сучасної психології. - №5. – 2018. – Р. 16-21 Режим доступу до ресурсу: https://www.tpsp-journal.kpu.zp.ua/archive/5_2018/5.pdf.
3. Данилюк І. В., Ларін Д.І. Становлення психологічної думки вітчизняної української психології ХХ століття в структурі: інтеріоризація-катарсис-екстаз [Електронний ресурс] / І. В. Данилюк, Д. І. Ларін // Вісник ОНУ імені І. І. Мечникова. – №145. – 2017. – Режим доступу до ресурсу: <https://cutt.ly/diyAXwG>. – С. 2-11.
4. Данилюк І. В., Ларін Д.І. Загальна характеристика психологічних напрямків першої третини ХХ століття у поглядах Л. С. Виготського / І. В. Данилюк, Д. І. Ларін // Проблеми сучасної психології: Збірник наукових праць Кам'янець-Подільського національного університету імені Івана Огієнка. Інститут психології імені Г. С. Костюка НАПН України / За наук. ред. С. Д. Максименка, Л. А. Онуфрієвої.. – 2017. – №36. – С. 55–65.
5. Предко Д. Є., Ларін Д. І. Релігійна віра як чинник подолання критичних життєвих ситуацій / Д. Є. Предко., Д. І. Ларін // Інститут психології імені Г. С. Костюка АПН України // Психологічний часопис. – 2017. – №4. – С. 76–86.
6. Larin D. I. Development of reactological and resrarches in XX centuries historical and psychological searches in the soviet psychological science / D. I. Larin // «The scientific heritage». Vol 2. – 2017. – No 18. – P. 54–56.

7. Larin D. Scientific search for an “open psychological crisis” in Ukraine / D. Larin. – Mauritius: Lambert Academic Publishing, 2018. – 93 pages. – (Printed at: see last page ISBN: 978-613-7-43287-7).

Наукові праці, які засвідчують апробацію матеріалів дисертації:

1. Ларін Д. І. Застосування історико-функціонального методу у дослідженні періоду "відкритої психологічної кризи" в становленні сучасної психологічної науки / Д. І. Ларін // Сучасні тенденції та фактори розвитку педагогічних та психологічних наук (матеріали конференції). Київ: ГО «Київська наукова організація педагогіки та психології», – 2017. – С. 183-185.
2. Ларін Д.І. Вплив відкритої психологічної кризи на перебіг життєвих ситуацій особистості / Д. І. Ларін // «Гуманітарний простір науки: досвід та перспективи, (матеріали ІХ Міжнародної науково-практичної інтернет-конференції). «Переяслав-Хмельницький державний педагогічний університет імені Григорія Сковороди». – 2017. – С. 211–214.
3. Ларін Д. І. Вчинковий підхід В. А. Роменця у дослідженні періоду «відкритої психологічної кризи» в психологічній науці / Д. І. Ларін // Перспективні напрямки розвитку сучасних педагогічних і психологічних наук (матеріали Міжнародної науково-практичної конференції). – Харків: Східноукраїнська організація «Центр педагогічних досліджень» – 2017. – С 95-98.
4. Ларін Д. І. «Криза психології» в ідеях Карла Бюлера та її значення у розвитку психологічної науки / Д. І. Ларін. // Гуманітарний простір науки: досвід та перспективи (матеріали ХІ Міжнародної науково-практичної інтернет-конференції, 17 травня 2017 року). Переяслав-Хмельницький державний педагогічний університет імені Григорія Сковороди. – 2017. – №11. – С. 123 –127.
5. Ларін Д. І. Психологічний аналіз розвитку особистості в контексті історико-психологічних досліджень / Д. І. Ларін. // Об'єднані наукою: перспективи міждисциплінарних досліджень (матеріали ІV

- Всеукраїнської науково-практичної конференції студентів, аспірантів і молодих вчених). – Київ – 2017. – С. 181–183.
6. Ларін Д. І. Особистість як продукт культурно-історичного розвитку в розрізі психологічних теорій періоду «відкритої психологічної кризи» / Д. І. Ларін. // Матеріали міжнародної науково-практичної конференції (м. Київ, Україна, 1-2 грудня 2017 року). – Київ.: ГО «Київська наукова організація педагогіки та психології», 2017. – Ч1. – С. 65–68.
 7. Ларін Д. І. Проблема історико-психологічних досліджень у сучасній психологічній науці / Д. І. Ларін. // Сучасні проблеми розвитку психології і педагогіки (матеріали міжнародної наукової конференції, м. Київ, 1-2 грудня 2017 р). – Київ: Таврійський національний університет імені В. І. Вернадського. – 2017. – С. 168–171.
 8. Ларін Д. І. «Відкрита психологічна криза» в поглядах М. М. Ланге / Д. І. Ларін. // Психологія в контексті сучасних досліджень проблем розвитку особистості (матеріали всеукраїнської науково-практичної конференції, м. Запоріжжя, 8-9 грудня 2017 р). – Запоріжжя: Класичний приватний університет. – 2017. – С. 74–77.
 9. Ларін Д. І. Степан Бaley - один з фундаторів західноукраїнської школи психології першої третини ХХ століття / Дмитро Ігорович Ларін. // Проблеми особистості в сучасній науці: результати та перспективи дослідження, 20 квітня 2018 р. (матеріали ХХ Міжнародної конференції молодих науковців) / За ред. І. В. Данилюка, С. Ю. Пащенко. – К.: Логос, – 2018. – С. 161–163.
 10. Ларін Д. І. Феноменологічний та наративний підходи в контексті сучасних тенденцій української психологічної науки [Електронний ресурс] / Д. І. Ларін // Програма «Тижня психології» (15-18 квітня 2019 р., Київ) Інституту психології імені Г.С. Костюка НАПН України. – 2019. – С.30. Режим доступу до ресурсу: https://psychology-naes-ua.institute/files/pdf/tizhden-psihologii_programa_1554975927.pdf.